

3. Сімутіна Я.В. Проблеми реалізації колективних трудових прав за межами трудових правовідносин. *Серія ПРАВО*. Вип. 83: ч. 2. С. 34-41.
4. Вавженчук С.Я. Договірне право: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2011. 584 с..
5. Вавженчук С.Я. Договірне право: підручник: у 2 т. Т. I. Харків : Право, 2022. 632 с.
6. Вавженчук С.Я. Охорона та захист трудових прав працівників: підручник. 3-є вид. перероб та доп. X. : Право, 2021. 592 с.
7. Вавженчук С.Я. Укладення колективного договору (угоди) в новелізованому трудовому законодавстві: краплина термінологічного трагізму. Правові виклики сучасності: законодавче реагування на геополітичні й історичні проблеми : Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. онлайн конф. (Чернівці, 24 листопада 2023 р.) / [редкол.: Н. Д. Гетьманцева (голова) та ін.]. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 102-103.
8. Справа Шведської профспілки машиністів поїздів. Eur. Court of Human Rights Rep., Series A, No. 19 (1976). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-57499%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-57499%22]})

УДК 342.25:342.78(477)

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-01-03

**Бойко С. Ю.**

*кандидат юридичних наук,  
старший науковий співробітник НДІ  
Державного будівництва та місцевого  
самоврядування при НАПрН України,  
доцент кафедри теорії держави та права і  
конституційного права МАУП*

**Андрій В. М.**

*к.ю.н., науковий співробітник  
НДІ державного будівництва та  
місцевого самоврядування НАПрНУ*

## **ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ**

*У статті досліджено вплив правового режиму воєнного стану на функціонування органів місцевого самоврядування в Україні. Проаналізовано нормативно-правову базу, що регулює діяльність органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, зокрема Конституцію України, Закон України "Про правовий режим воєнного стану", Закон України "Про оборону України". Розглянуто особливості формування та функціонування військових адміністрацій як тимчасових державних органів, що здійснюють повноваження органів місцевого самоврядування в окремих територіях. Визначено специфіку правового регулювання органів місцевого самоврядування в прифронтових територіях, що проявляється в особливостях реалізації їх повноважень, взаємодії з військовим командуванням, формування та виконання місцевих бюджетів, управління комунальною*

власністю, забезпечення життєдіяльності територіальних громад та соціального захисту населення. На основі аналізу нормативно-правових актів та наукових джерел встановлено, що в умовах воєнного стану змінюються пріоритети діяльності органів місцевого самоврядування, на перший план виходять питання безпеки, забезпечення базових потреб населення та відновлення пошкодженої інфраструктури.

**Ключові слова:** воєнний стан, місцеве самоврядування, прифронтові території, військові адміністрації, органи місцевого самоврядування, правове регулювання, територіальні громади, національна безпека, військове командування, місцеві бюджети.

*The article examines the impact of the legal regime of martial law on the functioning of local self-government bodies in Ukraine. The regulatory framework governing the activities of local self-government bodies under martial law is analyzed, including the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law," and the Law of Ukraine "On Defense of Ukraine." The peculiarities of the formation and functioning of military administrations as temporary state bodies exercising the powers of local self-government bodies in certain territories are considered. The specifics of legal regulation of local self-government bodies in frontline territories are determined, which is manifested in the peculiarities of implementing their powers, interaction with military command, formation and execution of local budgets, management of communal property, ensuring the vital activities of territorial communities, and social protection of the population. Based on the analysis of regulatory legal acts and scientific sources, it is established that under martial law, the priorities of local self-government bodies change, with security issues, meeting the basic needs of the population, and restoring damaged infrastructure coming to the forefront.*

**Keywords:** martial law, local self-government, frontline territories, military administrations, local self-government bodies, legal regulation, territorial communities, national security, military command, local budgets.

Актуальність дослідження правового режиму воєнного стану та його впливу на місцеве самоврядування в Україні набуває особливої актуальності в умовах триваючої російської агресії. З 24 лютого 2022 року в Україні діє правовий режим воєнного стану, що суттєво трансформував функціонування органів місцевого самоврядування, особливо в прифронтових територіях. Аналіз особливостей правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в цих умовах дозволяє виявити проблемні аспекти функціонування місцевої влади, визначити ефективність механізмів взаємодії між органами місцевого самоврядування, військовими адміністраціями та військовим командуванням, а також окреслити шляхи вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення ефективного функціонування територіальних громад в особливих умовах.

**Метою** дослідження є комплексний аналіз правового режиму воєнного стану в Україні та його впливу на функціонування органів місцевого самоврядування, визначення особливостей правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в прифронтових територіях, обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення ефективного функціонування місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

Правовий режим воєнного стану в Україні регулюється Конституцією України [1], Законом України "Про правовий режим воєнного стану" [2], Законом України "Про оборону

України" [3] та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до статті 1 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", воєнний стан - це "особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень" [2].

Воєнний стан в Україні було введено Указом Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [4] у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. Цей указ було затверджено Верховною Радою України відповідно до пункту 31 частини першої статті 85 Конституції України [1].

Введення воєнного стану суттєво вплинуло на функціонування органів місцевого самоврядування, особливо в прифронтових територіях. Як зазначає Н. С. Кузнєцова, "воєнний стан змінив правовий режим діяльності органів місцевого самоврядування, надавши їм додаткові повноваження, але водночас обмеживши деякі аспекти їх діяльності" [5, с. 18].

Відповідно до статті 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", в умовах воєнного стану можуть утворюватися військові адміністрації - тимчасові державні органи, які здійснюють на відповідній території повноваження районних, обласних рад, державних адміністрацій та інші повноваження, визначені законом [2]. Військові адміністрації населених пунктів утворюються в разі нескликання сесії відповідної місцевої ради у встановлені Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" строки або для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадського порядку і безпеки [2].

Як зазначає О. А. Гончаренко, "військові адміністрації є важливим інструментом забезпечення функціонування публічної влади в умовах воєнного стану, особливо в прифронтових територіях, де діяльність органів місцевого самоврядування може бути ускладнена або неможлива" [6, с. 18].

Відповідно до статті 9 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", військові адміністрації населених пунктів здійснюють делеговані повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законами України, а також повноваження органів місцевого самоврядування, їх виконавчих органів, сільського, селищного, міського голови [2].

Водночас, як зазначає В. І. Мельниченко, "утворення військових адміністрацій не означає припинення діяльності органів місцевого самоврядування, які продовжують функціонувати, хоча й з певними обмеженнями" [7, с. 8].

Відповідно до статті 15 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", в умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України, Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" та іншими законами, з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами [2].

Важливим аспектом функціонування органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану є їх взаємодія з військовим командуванням та військовими адміністраціями. Відповідно до статті 15 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", органи місцевого самоврядування і військові адміністрації в межах своєї компетенції зобов'язані сприяти діяльності військового командування та військових адміністрацій у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану [2].

Як зазначає О. М. Юрковський, "ефективна взаємодія органів місцевого самоврядування з військовим командуванням та військовими адміністраціями є важливою умовою забезпечення національної безпеки та оборони, а також життєдіяльності територіальних громад в умовах воєнного стану" [8, с. 58].

Введення воєнного стану також вплинуло на формування та виконання місцевих бюджетів. Відповідно до статті 67-2 Бюджетного кодексу України, в умовах воєнного стану виконання місцевих бюджетів здійснюється з урахуванням особливостей, встановлених законом про оборону, про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, про правовий режим воєнного стану [9].

Як зазначає О. Б. Заверуха, "в умовах воєнного стану змінюються пріоритети бюджетної політики, зокрема, збільшуються видатки на оборону та безпеку, соціальний захист населення, відновлення пошкодженої інфраструктури" [10, с. 115].

Таким чином, правовий режим воєнного стану суттєво впливає на функціонування органів місцевого самоврядування, змінюючи їх повноваження, взаємодію з іншими органами публічної влади, формування та виконання місцевих бюджетів. Особливо відчутним цей вплив є в прифронтових територіях, де діяльність органів місцевого самоврядування ускладнюється безпосередньою близькістю до зони бойових дій.

2. Особливості правового регулювання органів місцевого самоврядування в прифронтових територіях

Правове регулювання органів місцевого самоврядування в прифронтових територіях має свою специфіку, зумовлену особливостями правового режиму воєнного стану та безпосередньою близькістю до зони бойових дій.

Як зазначає Р. Б. Бедрій, "діяльність органів місцевого самоврядування в прифронтових територіях характеризується підвищеною складністю та ризиками, що вимагає особливого правового регулювання" [11, с. 46].

Особливості правового регулювання органів місцевого самоврядування в прифронтових територіях проявляються в різних сферах їх діяльності.

По-перше, це особливості формування та функціонування органів місцевого самоврядування. Відповідно до статті 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", в прифронтових територіях можуть утворюватися військові адміністрації населених пунктів, які здійснюють повноваження органів місцевого самоврядування [2]. Це зумовлено необхідністю забезпечення безперервності публічної влади в умовах, коли діяльність органів місцевого самоврядування може бути ускладнена або неможлива.

Як зазначає М. В. Ковалів, "утворення військових адміністрацій в прифронтових територіях є важливим механізмом забезпечення функціонування публічної влади в умовах, коли органи місцевого самоврядування не можуть повноцінно виконувати свої функції" [12].

По-друге, це особливості реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. В прифронтових територіях органи місцевого самоврядування зосереджують свою

діяльність на забезпеченні життєдіяльності територіальних громад, евакуації населення, відновленні пошкодженої інфраструктури, соціальному захисті населення тощо.

Як зазначає П. В. Ворона, "в прифронтових територіях змінюються пріоритети діяльності органів місцевого самоврядування, на перший план виходять питання безпеки, забезпечення базових потреб населення, відновлення пошкодженої інфраструктури" [13, с. 103].

По-третє, це особливості взаємодії органів місцевого самоврядування з військовим командуванням та військовими адміністраціями. В прифронтових територіях ця взаємодія набуває особливого значення, оскільки від неї залежить ефективність заходів з оборони території, евакуації населення, забезпечення безпеки тощо.

Як зазначає І. С. Щебетун, "в прифронтових територіях органи місцевого самоврядування мають тісно співпрацювати з військовим командуванням та військовими адміністраціями, узгоджуючи свої дії та рішення" [14, с. 15].

По-четверте, це особливості формування та виконання місцевих бюджетів. В прифронтових територіях місцеві бюджети зазнають значних втрат через зменшення надходжень від податків та зборів, пошкодження об'єктів комунальної власності, необхідність фінансування заходів з оборони та безпеки, соціального захисту населення тощо.

Як зазначає О. Б. Заверуха, "в прифронтових територіях місцеві бюджети стикаються з проблемою дефіциту коштів, що вимагає особливих механізмів фінансової підтримки з державного бюджету" [15, с. 117].

По-п'яте, це особливості управління комунальною власністю. В прифронтових територіях об'єкти комунальної власності можуть бути пошкоджені або знищені внаслідок бойових дій, що вимагає особливих механізмів їх відновлення та захисту.

Як зазначає Б. В. Калиновський, "в прифронтових територіях органи місцевого самоврядування стикаються з проблемою пошкодження або знищення об'єктів комунальної власності, що вимагає розробки спеціальних механізмів їх відновлення та компенсації збитків" [16, с. 215].

По-шосте, це особливості забезпечення життєдіяльності територіальних громад. В прифронтових територіях органи місцевого самоврядування мають забезпечувати функціонування систем життєзабезпечення (водопостачання, електропостачання, газопостачання, тепlopостачання тощо) в умовах підвищеного ризику їх пошкодження або знищення.

Як зазначає І. В. Дробуш, "в прифронтових територіях органи місцевого самоврядування стикаються з проблемою забезпечення функціонування систем життєзабезпечення в умовах їх пошкодження або загрози пошкодження, що вимагає розробки спеціальних механізмів їх захисту та відновлення" [17, с. 8].

По-сьоме, це особливості соціального захисту населення. В прифронтових територіях органи місцевого самоврядування мають забезпечувати соціальний захист населення, яке постраждало внаслідок бойових дій, зокрема, внутрішньо переміщених осіб, осіб, які втратили житло, майно, роботу тощо.

Як зазначає В. І. Мельниченко, "в прифронтових територіях органи місцевого самоврядування мають забезпечувати соціальний захист населення, яке постраждало внаслідок бойових дій, що вимагає розробки спеціальних механізмів соціальної підтримки" [7, с. 9].

По-восьме, це особливості забезпечення правопорядку. В прифронтових територіях органи місцевого самоврядування мають сприяти забезпеченню правопорядку в умовах підвищеного ризику його порушення, зокрема, через діяльність диверсійно-розвідувальних груп, мародерство тощо.

Як зазначає О. М. Юрковський, "в прифронтових територіях органи місцевого самоврядування мають сприяти забезпеченню правопорядку в умовах підвищеного ризику його порушення, що вимагає тісної співпраці з правоохоронними органами та військовим командуванням" [8, с. 59].

**Висновок.** Таким чином, правове регулювання органів місцевого самоврядування в прифронтових територіях має свою специфіку, зумовлену особливостями правового режиму воєнного стану та безпосередньою близькістю до зони бойових дій. Ця специфіка проявляється в особливостях формування та функціонування органів місцевого самоврядування, реалізації їх повноважень, взаємодії з військовим командуванням та військовими адміністраціями, формування та виконання місцевих бюджетів, управління комунальною власністю, забезпечення життєдіяльності територіальних громад, соціального захисту населення, забезпечення правопорядку тощо.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 106.
4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. Офіційний вісник України. 2022. № 17. Ст. 868.
5. Кузнєцова Н. С. Правове регулювання місцевого самоврядування в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи. Право України. 2022. № 4. С. 15-28.
6. Гончаренко О. А. Правовий статус військових адміністрацій як суб'єктів забезпечення безпеки та оборони України. Право і безпека. 2022. № 2. С. 15-217.
7. Мельниченко В. І. Особливості здійснення місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Аспекти публічного управління. 2022. № 2. С. 5-12.
8. Юрковський О. М. Правові засади діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія "Державне управління". 2022. № 2. С. 56-63.
9. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50-51. Ст. 572.
10. Заверуха О. Б. Бюджетні повноваження органів місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики. Львів: Видавництво Львівського університету, 2019. 276 с.
11. Бедрій Р. Б. Особливості реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 5. С. 45-48.
12. Ковалів М. В., Іваха В. О. Правовий статус органів місцевого самоврядування в Україні. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні

науки. 2020. Т. 7. № 2. С. 27-32.

13. Гончаренко О. А. Правовий статус військових адміністрацій як суб'єктів забезпечення безпеки та оборони України. Право і безпека. 2022. № 2. С. 15-21.

14. Щebetун І. С. Організаційно-правові проблеми розвитку місцевого самоврядування в Україні. Правничий часопис Донецького університету. 2019. № 1. С. 12-20.

15. Заверуха О. Б. Бюджетні повноваження органів місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики. Львів: Видавництво Львівського університету, 2019. 276 с.

16. Калиновський Б. В. Місцева публічна влада в Україні: конституційно-правові засади функціонування та розвитку. Київ: УкрДГРІ, 2019. 396 с.

17. Дробуш І. В. Функціонування органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації та воєнного стану: проблеми та перспективи. Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". 2022. № 1(25). С. 5-12.

УДК 346.2

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-01-04

**Волинець В. В.**

*доктор юридичних наук, доцент,  
професор кафедри трудового права  
та права соціального забезпечення  
Київського національного університету  
імені Тараса Шевченка*

## ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

*Дане дослідження присвячене комплексному аналізу дистанційної зайнятості як сучасної форми організації трудових відносин. У роботі розглянуто різні теоретичні підходи до розуміння дистанційної зайнятості, її правове регулювання в Україні та міжнародний досвід. Особлива увага приділяється співвідношенню дистанційної та надомної роботи, гнучким формам зайнятості, а також неформальній зайнятості як суспільній проблемі, що вимагає вирішення. На основі аналізу визначено основні тенденції розвитку дистанційної зайнятості в умовах цифровізації економіки та воєнного стану в Україні. Сформульовано рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання дистанційної зайнятості для забезпечення належного захисту прав працівників.*

**Ключові слова:** *дистанційна зайнятість, надомна праця, гнучкі форми зайнятості, неформальна зайнятість, трудове право, пандемія COVID-19, цифрова економіка.*

*This study is devoted to a comprehensive analysis of remote employment as a modern form of organizing labor relations. The paper considers various theoretical approaches to understanding remote employment, its legal regulation in Ukraine, and international experience. Particular attention is paid to the relationship between remote and home work, flexible forms of employment, and informal employment as a social problem that requires a solution. Based on the*